

HACI BEKTAŞ VELİ'NİN ESERLERİNDE VE BEKTAŞİ ERKÂNNÂMELERİNDE DERVİŞİN NİTELİKLERİ*

*Hüseyin ÖZCAN***

ÖZET

Hacı Bektaş Veli, Türk tasavvuf hayatının önemli sūfilerindedir. Onun etkileri 13. asırdan günümüze, Anadolu ve Balkanlar başta olmak üzere birçok coğrafyada devam etmektedir. Bektaşilik tarikatı, Türk sosyal hayatı içinde kendine özgü nitelikleriyle önemli bir yere sahiptir. Hacı Bektaş Veli'yi ve Bektaşilik anlayışını en iyi anlatan Hacı Bektaş Veli'nin eserleri ile tarikat ulularınca sonradan oluşturulan âdâb ve erkân kitaplarıdır. Bir sosyal eğitim kurumu olarak işlev gören tarikatlar kendilerine özgü metotlarla kişilere belli nitelikler kazandırmayı hedeflemektedir. Çalışmada, Hacı Bektaş Veli'nin eserlerinden hareketle derişe yüklenen mana, derişin nitelikleri, deriş özelinde insandan beklenen tavır ve davranışlar tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu bağlamda yeni bir kaynak olan Hacı Bektaş Veli'nin İngiltere'de tarafımızdan bulunan kayıp kitabı *Hadis-i Erbaîn Şerh'i*nde derişin özellikleri ile ilgili seçilmiş hadisler ele alınacaktır. Sonuçta, Hacı Bektaş Veli'nin deriş algısı ve Bektaşî erkânnâmelerinde yer alan derişin niteliklerine yer verilerek sūfilik yoluyla eğitimini tamamlayacak ideal insan tipolojisi üzerine tespit ve değerlendirmeler yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Deriş, Bektaşilik, Erkânnâme, Hacı Bektaş Veli, Tasavvuf

DERVISH QUALIFACITIONS IN RELATION TO HAJI BEKTASH VELİ WORKS AND BEKTASHI RULES

ABSTRACT

Haji Bektash Veli was a Turkish Sūfi who has been an influential figure both in Turkish mysticism and social life with his thoughts transcending ages. The love, veneration, and devotion towards Haji Bektash Veli have thrived in the hearts of people most of all in Anatolia and the Balkans and in many other places all around the world for centuries; and his ideas, thoughts, and sayings have been retold from generation to generation until today.

To better understand Haji Bektash Veli we first need to examine his work. In sūfi culture, the talks between the guide and his disciples constitute his primary works which directly reflect his thoughts. Haji

* Çalışma Hitit Üniversitesi tarafından düzenlenen "Horasan'dan Balkanlara Bilgelik ve Barış Mesajı: Uluslararası Hacı Bektaş Veli Sempozyumu"nda sunulmuş basılmamış tebliğden oluşturulmuştur. Çorum 2010.

** Doç. Dr., Fatih Ü. Fen-Ed. Fak. Türk Dili ve Ed. Böl. El-mek: hozcan@fatih.edu.tr

Bektash Velî's life and his practices as well as his view of aspects of social life are included in Velayetnâme.

Erkânnâme is the combination of texts about Cem rituals and conceptions in Bektashi tradition. The purpose of these texts is teaching the rules of tradition to new participants of Bektashi tradition.

This article given information about Bektashi rules are works which are written by the leaders of dervishes including the basic standards dervishes have to obey. In this study, Haji Bektash Velî describes the qualities of the works of dervish.

Keywords: Dervish, Bektashism, Bektashi Rules, Haji Bektash Velî, Sûfîsm.

Hacı Bektaş Velî, 13. yüzyılda bir takım siyasi ve sosyal çalkantıların hüküm sürdüğü Anadolu'da “gelin canlar bir olalım”, “bir olalım, iri olalım, diri olalım” çağrılılarıyla ayrılıkların getireceği olumsuzluklara dikkat çekerek herkesi birlik ve beraberliğe davet etmiş, “ilimden gidilmeyen yolun sonu karanlıktır” mesajıyla cehaletin kötülüğüne vurgu yapmış, “eline, diline, beline sahip ol” nasihatlarıyla toplumda huzur, güven ve barış ortamı oluşmasına katkı sağlamıştır.

“Hacı Bektaş Velî, gösterdiği başarı ve kazandığı saygıyla, Türk kültürü ve ”*Ehl-i Beyt*”, “*On iki İmam*”, “*nübüvvet*” ve “*velâyet*” gibi dinî öğeler üzerine temellenen Anadolu Alevîliğinin ve adıyla anılan Bektaşî geleneğinin “*serçeşmesi*”, “*hünkârı*”, “*pîri*” olur.”¹

Hacı Bektaş Velî'yi daha iyi anlamak için öncelikle onun eserlerini incelemek gerekir. Tasavvuf kültüründe yaygın olan, mürşidin müridleriyle yaptığı sohbetlerden oluşan eserleri, onun fikirlerini doğrudan yansıtan asıl kaynaklardır. Daha sonra yazılan âdâb ve erkân kitapları da tarikatın uygulamaları hakkında önemli bilgiler vermektedir. Çalışmada, elimizde bulunan iki erkânnâmeden hareketle dervişe yüklenen mana, dervişin nitelikleri, derviş özelinde insandan beklenen tavır ve davranışlar tespit edilmeye çalışılacaktır. Ayrıca Hacı Bektaş Velî'nin İngiltere'de tespit edilen kayıp kitabı, *Hadis-i Erbaîn Şerhi*'nde dervişin özellikleri ile ilgili seçilmiş hadisler önemli ve orijinal bir kaynak olması açısından işlenecektir. Sonuçta Hacı Bektaş Velî'nin beklentileri ve sûfilik yoluyla eğitimini tamamlayacak ideal insan tipolojisi üzerine tespit ve değerlendirmeler yapılacaktır.

“Hacı Bektaş Velî, Türk tasavvuf edebiyatının önde gelen isimlerinden biri olması hasebiyle onun düşünce dünyasını, tasavvuf anlayışını tespit etmek hem tasavvuf anlayışını öğrenmek hem de bu anlayışa bağlı kavramlar dünyasını belirlemek açısından son derece önemlidir”².

Hacı Bektaş Velî, Bektaşî tarikatın pîridir. Tarikatın alt yapısını o oluşturmuştur. Onun "Dört Kapı Kırk Makam" adıyla oluşturduğu bu sistem tarikatın seyr-i sülûkudur. Hacı Bektaş Velî *Makâlât*'ında ‘dört kapı kırk makamı’ izah etmiştir. Kırk makam dervişin geçeceği mertebeleri göstermektedir.

İlk Türk sûfisi Ahmet Yesevî, tarikatının erkânını ‘kırk makam’ esasına göre tanzim etmiştir. Kendisini tâkip eden Hacı Bektaş Velî de aynı sistemi kullanmıştır. Ahmet Yesevî, ‘dört kapı kırk makam’ anlayışının kaynağını Hz. Ali'ye dayandırmaktadır. *Fakrnâme* adlı eserinde, Hz. Ali'nin şu sözüne yer vermiştir: “Dervişlik makamı kırktır. Eğer (bir derviş) bilip (buna göre) amel etse,

¹ Filiz Kılıç-Coşkun Kökel, “Bektaşilik Üzerine Değerlendirmeler ve Çalçakırlar Köyü Örneğinde Bektaşî Kültürü” *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, S:40 (2006),s.11.

² Özlem Bayrak Cömert, “Hacı Bektaş Velî'ye Ait Eserlerden hareketle Alevilik ve Bektaşilik Kavramlarının Algılanma Esasları” *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, S:60 (2011),s.334.

dervişliği temiz olur ve eğer bilmese ve öğrenmese, dervişlik makamı ona haram olur ve (o kişi) cahildir.”³ Türk İslam sülûk sisteminin ‘dört kapı kırk makam’ anlayışı oluşturmaktadır.⁴

Hacı Bektaş Velî, *Makâlât*'ında Dört Kapı Kırk Makam'ı şu şekilde gösterir: Şeriat kapısının makamları; İman etmek, ilim öğrenmek, İslamın beş şartını yerine getirmek, helal kazanmak ve faizi haram bilmek, evlenmek, nikâh kıymak, hayz ve loğusalıkta cinsi münasebeti haram bilmek, ehl-i sünnet ve'l-cemaatten olmak, şefkât ve merhamet sahibi olmak, temiz yemek, temiz giyinmek, emr-i bi'l-ma'ruf nehyi an'il-münkerdir. Tarikatın makamları; Tevbe etmek, mürid olmak, saç kesmek nefis terbiyesi sahibi olmak, pîrin hizmetinde bulunmak, havf sahibi olmak, recâ sahibi olmak, hırka zenbil, makas, seccâde, icâzet sahibi olmak, makam, cemaat, nasihat ve muhabbet sahibi olmak, aşk, şevk, fakrılık ve kanaatkâr olmaktır. Marifetin makamları; Edeb sahibi olmak, Korku sahibi olmak, perhizkâr olmak, sabır ve kanaât sahibi olmak, utanç sahibi olmak, cömert olmak, ilim sahibi olmak, sünnet ve düşkünlük (miskinlik) sahibi olmak, marifet sahibi olmak ve kendini bilmektir. Hakikâtin makamları: Alçakgönüllü olmak, hoşgörü sahibi olmak, hayırsever olmak, dünyadaki her yaratığın kendinden emin olması, mülk sahibine yüzünü sürüp yüz suyunu bulmak, sohbetinde hakikat sırlarını başkalarına söylememek, seyr-i sülûk sahibi olmak, sır sahibi olmak, münâcât sahibi olmak ve vuslattır.⁵

‘Dört Kapı Kırk Makam’, Bektaşî tarikatının âdâb ve erkânının temelini oluşturur. Hacı Bektaş Velî tarafından düzenlenen bu anlayış ile "Çalap Tanrı'ya ulaşma" hedeflenir. Kırk Makam'ın içinde maddî ve manevî hayata ait bölümler bulunmaktadır. Bu makamlar insanın sosyal hayatıyla da doğrudan ilgilidir. Kişiye bir yaşama tarzı ve bir anlayış vermektedir.

Bektaşîlikte ilk derece âşıklıktır. Âşık, Bektaşîliğe ilgi duyan fakat henüz nasip almamış, tarıkata fiilen girmemiş kişidir. İkinci, muhib derecesidir. Muhib olan kişi, ikrar vermiş, tarıkata girmiştir. Üçüncü derece dervişlik derecesidir. Derviş tarıkata girmiş, tâc takıp, hırka giyerek, kemer kuşanarak tekkede hizmet eden kişidir.⁶

Fevâid adlı eserinde, Hacı Bektaş Velî, dervişlere şu nasihatlerde bulunmaktadır:

“Dervişlere lazımdır ki dâimâ zikrullah ile meşgul olsun ve zikrullahın gayrisinden hariç olsun. Halvet, uzlet ve halktan uzaklaşmayı seçsin. Ta ki zikrullahta istikamet meydana gelsin ve dünyaya meyl azalsın”⁷.

Hacı Bektaş Velî, *Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye* adlı eserinde sık sık dervişleri muhatap alarak onlara nasihatlerde bulunur: “Derviş, gönlünü tevhîd suyu ile beslemeli, ruhunu Hakk'ın görüntü nuruyla ışıklandırmalı, dervişin manevîyat şehrinin bayındır olması için benliğine saldırması ve onu yağmalayıp yıkması, kökünden söküp atması gerekir”⁸. “Derviş kendini Allah'ın rızasına isteğine ve eşi olmayan Yaratanın iradesine teslim etmelidir”⁹ “Ey derviş bilesin ki Yüce Allah'ın rızasını kazanmak ve Hz. Mustafa'ya aleyhisselam itaat etmek Kur'ân'ın emridir”¹⁰.

Görüldüğü gibi Hacı Bektaş Velî, dervişte öncelikle tevhîd anlayışının yerleşmesini istiyor. Arkasından nefis ve enaniyetle mücadele telkin ediliyor. Allah'a kullukta teslimiyet, Allah'ın

³ Kemal ERASLAN: *Yesevi'nin Fakrânâmesi*, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, C.XXII'den ayırbaşım, İstanbul 1977, s.76.

⁴ Hamiye DURAN: “Yunus'ta Sülûk Sistemi”, *Hacı Bektaş Velî Dergisi*, 2, (Ağustos 1997), s.12-13

⁵ Abdurrahman Güzel, *Hacı Bektaş Velî El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2011, s.205.

⁶ Osman Eğri, *Yaygın Din Eğitimi Açısından Bektaşîlik*, Horasan Yayınları, İstanbul 2003, s.82,83.

⁷ Mehmet Yaman, *Hünkar Hacı Bektaş Velî'nin Vasiyyetnâmesi (Fevaid)*, Ayyıldız Yayınevi, Ankara 1994, s.93.

⁸ Gıyasettin Aytaş, Hacı Yılmaz, *Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye*, Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2004, s.3,4,5.

⁹ Age., s.13.

¹⁰ Age., s.21.

rızasına talip olmak, Hz. Muhammed'e itaat ederek yolundan gitmek fiilleri Kur'an'ın emri olarak hatırlatılıyor.

Hacı Bektaş Velî'nin bir başka eseri olan *Hadis-i Erbaîn Şerhi*'nde dervişlikle ilgili hadislerden seçmeler bulunmaktadır. Bizleri bu eserden haberdar eden ilk araştırmacı Abdülbaki Gölpınarlı'dır.¹¹ Eseri, kendisinin özel bir kitaplıkta bularak transkribe ettiğini bildiren Gölpınarlı'nın böyle bir çalışması yayımlanmadığı gibi *Hadis-i Erbaîn Şerhi* adlı eserin herhangi bir nüshasına da kütüphanelerimizde rastlanılamamıştır. Hacı Bektaş Velî'nin bu eserin bir nüshası daha sonra bir başka kayıp eseri *Fâtiha Tefsiri* ile birlikte tarafımızdan İngiltere'de British Museum Library'de bulunmuştur.¹²

Yazma eserin başındaki ve sonundaki ifadeler *Hadis-i Erbaîn Şerhi*'nin Hacı Bektaş Velî'ye aitliğini teyid etmektedir. Eserin başında: “Sultân el-Hacı Bektâşu'l-Horasânî rahmetullâhi aleyh ol dîn çerağı, îmân nurunun bağı, erenlerün turağı, şöyle beyan kılır kim” ifadeleri yer almaktadır.

Yazma eserin sonunda ise: “...Bâkî mübârek haberler hayırlı sözler Kur'ân tefsirinde peygamber hadisinde ve tezkiretü'l-evliyâda isterler ise ma'lûm olına inşâallâhu teâlâ lîkin Allah teâlânun rahmeti ve peygamberün şefâati ol kişilere olsun kim bunı yazan zaîf, bîçâre cânîçün bir fâtihatu'l-kitâb üç kerre ihlas kulhüvallahü ehad okuya üç kere peygambere salavât vire her kim bu vasiyyeti yerine getüre Muhammed Mustafa andan hoşnûd ola âmin yâ Rabbe'l-âlemîn”¹³ ifadeleri bulunmaktadır.

Hacı Bektaş Velî'nin *Hadis-i Erbaîn Şerhi* adlı eserindeki hadisler dervişlik ve fakirlik hakkındadır. Hacı Bektaş Velî, Arapça 'fakîr' kelimesini, kelimenin Farsça'daki karşılığı olan 'dervîş' şeklinde tercüme etmiş ve hadisleri bu anlamı ile şerh etmiştir. Eserde şerhedilen hadislerden bazıları şunlardır: “Her şeyin bir kilidi vardır. Cennetin kilidi de sabır ve miskinler ile dervîşlerin sevgisidir. (Çünkü) onlar (dervîşler) kıyamet gününde Hak Teâlâ'nın dostudur.”¹⁴ “Dervîşlerin gülüşleri ibadettir, sözleri ve latifeleri doğru olduğu sürece tesbihtir ve uykuları sadakadır.”¹⁵ “Hazret-i Resûl şöyle buyurur; eğer bir dervîş dervîşliğine razı olursa (Hak katında) ondan daha faziletli kimse olmaz.”¹⁶ “Dervîşler, Allah Teâlâ'nın vekilleridir. Her kim ki dünyada onlara hor bakarsa (kötü davranırsa) Allah'ı hor görmüş gibidir. Her kim ki Allah'a hizmet etse Hak Teâlâ (onların) cennete gireceklerine kefildir.”¹⁷ “Dünyadaki işlerin en hayırlısı şu üç iştir: dervîşlik, âlimlik ve dünyayı terk etmek.”¹⁸ “Musa Aleyhisselam celâl sahibi yüce Allah'a sordu; (Yâ Rabbi) senin sevdiğilerin kimlerdir? (bana söyle ben de onları) Senin için seveyim. Allah Teâlâ da: Benim sevdiğilerim (benim yolumdan çıkmayan) sadıklar ve (kullukta) sabır gösteren dervîşlerdir, diye cevap verdi.”¹⁹ “Allah Teâlâ'nın melekleri vardır. Bunlar dervîşler için dua ederler ve kıyamet gününde de onlara şefaatchi olurlar.”²⁰

Eserde geçen hadislerde dervîşlerin Allah dostu ve vekili olduğuna vurgu yapılarak dervîşlere iyilik yapılmasının önemine işaret edilmiş, Allah'ın, hangi özelliklere sahip dervîşlerden hoşnûd ve razı olacağı bildirilmiş, dervîşlerin şefaât edebileceği dile getirilmiştir. Hadisler hem halkı hem de dervîşleri muhatap almıştır.

¹¹ Abdülbaki Gölpınarlı, **Yunus Emre**, İkbâl Kitabevi, İstanbul 1936,s.302

¹² Hüseyin Özcan, **Hacı Bektaş Velî, Hayatı Eserleri ve Sûfilik Yolu**, Akademik Eksen Yayınları, İstanbul 2009,s.69.

¹³ Hüseyin Özcan, **Fâtiha Tefsiri**, Fatih Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2009,s.64-65.

¹⁴ Nurgül Özcan, **Kırk Hadis (Hadis-i Erbaîn)**, Fatih Üniversitesi Yayınları,İstanbul 2010,s.159.

¹⁵ Özcan, Age.,s.160.

¹⁶ Özcan, Age.,s.161.

¹⁷ Özcan, Age.,s.162.

¹⁸ Özcan, Age.,s.163.

¹⁹ Özcan, Age.,s.164.

²⁰ Özcan, Age.,s.171.

Tasavvuf ıstılahında 'sûfilerin uydukları ve uyguladıkları kurallara "âdâb-ı sofîyye", tarîkat ehlinin gözettığı ve dikkate aldığı kurallara 'âdâb-ı tarîkat', 'erkân', 'erkânnâme' veya âdâb' denir. Tasavvufta her müridin yol haritasını belirleyen farklı hallerde uyması gereken bir takım kurallar - erkân- vardır.

Sûfiler, bağı bulunduğları tarîkatın kurallarına uygun olarak yaşarlar. Bu kurallar bütünü o tarîkatın âdâb ve erkânını oluşturur. "İslâm mistiklerinin toplum içinde uygulamaları ile ilgili hususlar "âdâb-ı sûfîyye, erkânnâme yahut mi'yar-ı tarîkat" denilen eserlerle anlatılmıştır. "Âdâbu'l-Mürîdîn, İrşâdü'l-Mürîdîn, Âdâbu's-Seniyye, Sünen-i Meşâyih, Behçetü's- Seniyye, Dürretü'l-Esrar ve Kenzü'l-Feyz gibi sûfî literatürde örnekleri olan âdâb kitaplarında yer alan konular tasavvuf klasiklerinde de ele alınıp işlendiği gibi yine tasavvuf klasiği kabul edilen Risale-i Kuşeyrî, Keşfu'l-Mahcûb, el-Lumâ, Cevâmîü Âdâbi's-Sûfîyye, Avârifü'l-Maarif, Taarruf gibi daha ziyade İstilahât-ı Sûfîyye veya Tabakât-ı Sûfîyye denilen eserlerin bünyesinde de belli başlıklar altında kısmen veya geniş olarak ele alınmaktadır. Âdâba dair hususlar daha sonraki dönemlerde bilhassa Türk sûfilere tarafından Mi'yar-ı Tarîkat, Âdâb-ı Tarîkat, Hurde-i Tarîkat, Tarîkatnâme, Usul-i Tarîkat, Erkânnâme gibi isimlerle çeşitli manzum veya mensur eserlerde toplanmıştır. Tarîkat pîrleri, sonra gelen müceddit, mürşit veya halifeler tarafından yazılan, yazdırılan veya derlettirilen bu gibi eserlerin, tasavvuf tarihi incelendiğinde sayı itibarıyla hayli çok olduğu görülecektir."²¹

Bu şekilde Bektaşî âdâb ve erkânıyla doğrudan ilgili olarak te'lif edilmiş yazma eserler bulunmaktadır. Tespit edebildiğimiz âdâb ve erkâna ait eserlere şu isimler verilmiştir: Âdâb ve Erkân-ı Bektaşîyye, Âdâb-ı Tarîkat-ı Bektaşîyye, Bektaşî İnançına Ait Bir Risale, Bektaşî Tarîkatine Ait Usûl, Âdâb, Âyinler Mecmuası, Bektaşî Tarîkatinin Erkânı hakkında Risale, Erkân-ı Bektaşîyye Risalesi, Erkânı Bektaşîyyeye ait Mecmua, Silsilenâme-i Tarîkatnâme-i Bektaşîyye.²²

Farklı isimler altında yazılmasına rağmen "Bütün Bektaşî erkânnâmeleri özde birdir, detaylarda ufak farklara rastlanılabilir. Bu farklılıklar tercümanlardaki sözlerin veya ayetlerin sıralanışında gözlemlenmektedir."²³ Bu eserler Bektaşî tarîkatının el kitabı hüviyetindedir.

Tarîkatın erkânı, tarîkatın sistemini oluşturan düzeni sağlayan kurallardır. "Erkânnâmeler çeşitli toplumsal olaylar sırasında (doğum, ölüm, sünnet, evlenme, vb. gibi) kurum mensuplarının "nasip alma" (kuruma kabul edilme), "derişlik, babalık, halifebabalık, dedebabalık" gibi görev alma durumlarında bireylerin görev ve yükümlülüklerini göstermenin yanı sıra bazı akitleşme (söz verme)leri de içererek bireyin davranışlarına yön verecektir."²⁴

Erkânnâmelerde derişlerin uyacağı kurallar; tavsiyeler, yasaklar, telkinler yer almaktadır. Özde, deriş için yapılan bu tavsiyeler, genelde herkesin uyması gereken, ideal insan olmanın reçetesidir.

Bektaşî âdâb ve erkân mecmualarında tarîkatla ilgili kavramlar ayet ve hadislerle açıklanır. Zaman zaman manzum bölümlerin de yer aldığı erkânnâmelerde yer yer edebî söyleyişler görülür. Ayrıca tarîkatın ulularının şiir ve sözlerinden örnekler verilir. Bazen diğer tasavvuf büyüklerinin sözleri de erkânnâmelerde yer alır.

²¹Mustafa Tatçı, Cemal Kurnaz, *Tasavvufi Gelenekte Miyârlar ve Karabaş-ı Veli'nin Miyârı*, Bizim Büro Yayınları, Ankara 2001, s. 15, 16.

²² Bu çalışmada "Bektaşî Tarîkatına Aid usûl Âdâb ve Âyinler Mecmuası, (Süleymaniye Kütüphanesi, İzmirli İ. Hakkı, Nu:1243) ile "Âdâb u Erkân-ı Bektaşîyye" (Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, No.7/2.) adlı yazma eserler incelenmiştir.

²³ Dursun Gümüšoğlu, Rıza Yıldırım, *Bektaşî Erkânnâmesi*, Horasan Yayınları, İstanbul 2006, s.33.

²⁴Belkıs Temren: *Bektaşîliğin Eğitsel ve Kültürel Boyutu*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995, s. 109.

Turkish Studies

Erkânnâmelerde muhatap, yol ehli olan dervişlerdir. Bazen doğrudan ‘derviş’ hitabıyla bazen de benzer ifadelerle tarikat mensuplarına tavsiye ve telkinlerde bulunulur. Kökeni Farsça olan derviş kelimesinin sözlük anlamı ‘fakir’dir. Tasavvuf ehlinin maddîyattan uzak, sade bir hayat tercih etmesi sebebiyle derviş ismi, bu zümre için kullanılmıştır.

Tasavvuf, mensuplarını Allah’a yaklaştırmayı gaye edinen bir anlayıştır. Bu anlayışın kurumsallaşmış şekli olan tarikatlar ise bir mektep hüviyetindedir. Tarıkata ait erkânnâmeler ise mensupların tabi olacağı eğitim programları ve müfredatları konumundadır.

Çalışmamızın bu bölümünde, erkânnâmelerin muhteva açısından birbirlerine benzemesi dolayısıyla örneklem olarak düşündüğümüz iki ayrı erkânnâmeden seçtiğimiz bölümlerle Bektaşî anlayışında dervişte bulunması gereken bazı nitelikleri göstermeye çalışacağız. Erkânnâmede dervişin nitelikleri ‘derviş kimdir?’ sorusunun ardından şu şekilde sıralanmaktadır:

“Derviş kimdir? Derviş oldur ki varlığından yok ola, eğer cümle âlem garka varsa hiç vecihle derdi olmaya. Derviş kimdir? Cevap: Varlığından geçip yok menziline gire ve bir anda cümle âlem yok olsa zerre kadar derdi olmaya ve derûnunu depretmeye.”²⁵ Dervişliğin esası kelimenin de anlamına uygun olarak varlıktan yokluğa geçiştir. Benliğin eritilmesi, dünyevi dertlerden etkilenmemesi tam teslim halidir.

Erkânnâmenin devamında dervişin nitelikleri şu şekilde sayılmaktadır:

“Dervişliğin başı nedir ve ayağı nedir? Cevap: İhlaktır. Yani her nefis üzerine bend ise ve her ne hizmet edersen varlık getirmeyerek ve imtinan etmeyerek ol nefsi ve hizmeti sırrına getirmektir. Ayağı, varlığı terk edip, yokluk ile dâimâ, makam hizmetinde olmaktır.”²⁶

Burada varlıktan, benlikten arınmaya vurgu yapılarak işlenen amelin ihlasla değer kazanacağına işaret edilmektedir.

Derviş kelimesini oluşturan Arap harflerine değişik anlamlar yüklenerek de dervişin nitelikleri özetlenmiştir:

“Derviş lafzı beş harftir. Mânâsı ve rumuzu nedir? Cevap: Dervişin dalı, dert ehli olup, cismi Hudâ korkusundan zaif ve yüzü sarı olmaya işarettir. Ve, râ’sı, her ne işlersen Allah için işleyip riyâ etmemeye işarettir. Vav’ı ve râ’sı yani akrabaları ve dostları terk edip Hak kelâmından gayri kelâm söylemeyip ve düşünmeyip dâimâ Allah’ı zikretmektir. Ve ya’sı, cümle halka yaman sanmamaya işarettir. Ve şin’ı aşk-ı Hak’la dâimâ şâd olmaya işarettir.”²⁷

Tarıkata girişte dervişin nitelikleri aday kişiye (tâlib) aktarılarak onun psikolojik hazırlığı yapılmaktadır. Bir sonraki aşamada derviş, adım adım ilerleyerek ideal insan (insan-ı kâmil) olma yolunun basamaklarını tırmanmaya başlar:

“İmdi tâcin terkleri on iki olmak oldu ki tâc sahibi olan kimse ol on iki yaramaz huyları terk edip onun mukâbili her birinin yerine melekîyet sıfatlarından birini getirip tahsil-i kemâl etmesine işarettir. İbtida evvel, on iki yaramaz sıfattan biri cehildir. Bir sâlikin lazımdır ki cahilliğe sebep olan nesnelere terk eyleyip ol sıfat-ı hamîdeden, cahillik mukâbili ‘ilimdir, yerine onu tahsil eyleyip getire kâle’llâhü Teâlâ şehida’llâhu ennehu lâ ilâhe illâ hüve ve’l-melâiketü ve ulü’l-ilmi kâimen bi’l- kisti²⁸ ve kâlellâhü Teâlâ Hel yestevi’llezine ya’lemûne ve’llezine lâ ya’lemûn²⁹ ve kale

²⁵ Sırrî Rifâî Alevî, Şeyh Ahmed Bedreddin: Bektaşî Tarikatına Aid usûl Âdâb ve Âyinler Mecmuası, Süleymaniye Kütüphanesi, İzmirli İ. Hakkı, Nu:1243,v.28b.

²⁶ Age.,v.30a.

²⁷ Age.,v.31b.

²⁸“Allah’tan başka tanrı bulunmadığına şahit bizzat Allah’tır. Bütün melekler, Hak ve adalatten ayrılmayan ilim adamları da bu gerçeğe, Azîz ve Hakîm Allah’tan başka tanrı olmadığına şahittirler” Ali İmran, 3/18.

Resulu'llahi aleyhisselam Te'alleme'l ilme mine'l mehdî ile'llahdi³⁰ ve kezâ kâle aleyhi'sselam utlubü'l ilme velev bissîn³¹ ve kezâ" kâle aleyhi'sselam El ulemâü verasetü'l-enbiyâ.³² İkincisi ma'siyettir yani Allahü Teâlâ'ya ve Resûl'üne âsi olmaktır ne'üzü bi'llâh-i Teâla her sâlike lazımdır ki günahları terk edip onun mukâbili sıfat-ı hamîdeden taâtdır. Onu tahsil edip Hak Teâlâ ve Resûl'üne mutî ve munkâd olmaktır. Kâle'llahü Teâlâ Efü'llahe ve efü'r-resûle ve ulül emri minküm.³³ Üçüncüsü Hevâ-yı nefstir. Her sâlike lazımdır ki nefsi öldürüp hevâları kesip terk eyleye. Onun mukâbili tevbe-i istiğfardır. Ve kale'llahü Teâlâ ve emmâ men hâfe makâme Rabbihi ve nehen nefse ani'l-hevâ fe inne'l-cennete hiye'l-me'vâ³⁴ Dördüncüsü gaflettir. Bir sâlik lazımdır ki cümle halinde gafletlerini terk eyleye onun mukâbili zikru'llahtır. Dâimâ Hak Teâlâ hazretlerini zikretmektir. Kale'llahü Teâlâ üzku'llahe zikren kesîra³⁵ Beşincisi tamâ'dır. Onun mukâbili kanaâttir. Kâle Resûlullah Salla'llahü aleyhi vese'llem El kanâatü kenzün lâ yefnâ" bir dahi "azze men kânaa zelle men tama³⁶ Altıncısı, muhabbet-i dünyadır. Yani ehl-i dünya kapısına dünya için varmaktır. Onun mukâbili tevekküldür. Dünya muhabbetini terk edip yerine muhabbetu'llah ve muhabbet-i Resûl'ü getirip Hakk'a tevekküldür. Kale'llahü teâlâ ve men yetevekkel ale'llâhi fe hüve hasbühü.³⁷ Yedincisi, arzu ve hevestir yani dünya mertebelerinden yüce mertebe istemektir. Onun mukâbili zühddür. Lazımdır ki büyüklük muhabbetini zâhidlik eyleye. Kale aleyhisselam ahiru ma harace mines-sıddıkine hubbu'l-câh³⁸ Sekizincisi, şehvettir. Onun mukâbili takvâdır. Kale'llahü Teâlâ İnne ekremeküm inda'llâhi etkâküm.³⁹ Dokuzuncusu, kibirdir, onun mukâbili tevâzudur. Kibri terk edip tevâzu sahibi ola. Onuncusu, cevrdır. Yani ehl-i imâna cevri ü cefâ ve zarar etmektir. Onun mukâbili nefydir. Kale'llahü Teâlâ Ve'l kâzîmine'l gayze ve'l âfine ani'nnâsi⁴⁰ ve kale aleyhi'sselam Hayru'n-nâsi men yenfau'n-nâse şerru'n-nâsi men yefirra'nnâse⁴¹ ve kâle men lâ yerhamü'n-nâse lâ yerhamühullâhu⁴² Onbirinci, bahl ve aceledir, Onun mukâbili cömertliktir. Hasisliği ve acele etmeği terk edip cömertlik (ede) ve sabreyeyle. El musavvir kale'llâhu Teâlâ: İnnemâ yüveffe's-sâbirüne ecrehüm bigayri hisâb⁴³ ve kâle aleyhi'sselam "el'imânü nisfün nisfün es-sabru ve nisfun eş-şükrü.⁴⁴ Ve kâle aleyhisselam Lâ yectemeu'shah el imânu fi kalbi'l-

²⁹"Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu ?" Zümer, 39/9.

³⁰Metnin anlamı şu şekildedir: "İlmi, beşikten mezara kadar tahsil ediniz." Ancak kaynaklarda geçen rivayet ve anlamı aşağıdaki gibidir: "Beşikten mezara kadar ilim talep ediniz."

³¹Metnin anlamı şu şekildedir: "İlim, Çin'de de olsa, tahsil et(mek için yollar aray)ınız." Ancak kaynaklarda geçen rivayetin anlamı aşağıdaki gibidir: "İlim, Çin'de de olsa, tahsil et(mek için yollar arayınız)."

³²Metnin anlamı şu şekildedir: "Alimler, Peygamberlerin vârisleridir."

³³"Allah'a itaât edin, Resûl'üne ve sizden olan ulü'l-emre de itaât edin "Nisâ, 4/59.

³⁴"Ama kim Rabb'inin divanında durmaktan korkarsa ve nefisini hevâ ve hevese uymaktan dizginlerse onun varacağı yerde cennettir olsa olsa." Nâziât, 79/40, 41.

³⁵"Allah'ı çok zikredin O'nu sık sık anın." Ahzâb, 33/41.

³⁶Metnin anlamı şu şekildedir: "Kanaât, tükenmez bir hazinedir."

³⁷"Allah'a dayanıp güvenene Allah kâfidir." Talâk, 65/3

³⁸Metnin anlamı şu şekildedir: "(Peygamberlikten sonra gelen) Sıddikiyet makamını ihraz edenlerden bile en son silinecek duygu, makam sevgisidir." Ancak kaynaklarda geçen rivayet ve anlamı aşağıdaki gibidir: "(Peygamberlikten sonra gelen) Sıddikiyet makamını ihraz edenlerin gönlünden bile en son silinecek duygu, makam sevgisidir." Bu söz, hadis olarak nakledilmemektedir.

³⁹"Allah'ın nazarında en değerli en üstün olanınız içinizden takvâda (Allah'ı sayıp haramlardan sakınmada) en ileri olandır." Hucurat, 49/13.

⁴⁰"O müttakiler ki kızdıklarında öfkelerini yutar, insanların kusurlarını affederler." Ali İmran, 3/134.

⁴¹Metnin anlamı şu şekildedir: "İnsanların en hayırlısı, onlara bir faydası dokunandır. İnsanların en şerlisi de, onlardan kaçmak suretiyle aralarına karışmayan ve onlara bir faydası dokunmayan kimsedir." Ancak kaynaklarda geçen rivayet ve anlamı aşağıdaki gibidir: "İnsanların en hayırlısı, onlara bir faydası dokunan kimse (onlar için faydalı olan)dır. Belirtilen metin şu şekilde de nakledilmektedir. İnsanların en hayırlısı, onlara en fazla faydalı olan kimsedir."

⁴²"İnsanlara merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez."

⁴³"Hak yolunda sabredenlerdir ki ücretleri hesapsız bir tarzda ödenir." Zümer, 39/10.

⁴⁴Metnin anlamı şu şekildedir: "İman, iki kısımdan müteşekkildir: Birinci kısım 'sabr', ikinci kısım ise 'şükür'dür." Ancak kaynaklarda geçen rivayet ve anlamı aşağıdaki gibidir: "İman, iki yarım'dan müteşekkildir. Bir yarısı 'şükür',

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012

mü'minine ebeden zikren⁴⁵ kale's-sabrü miftahül ferec⁴⁶ Onikinci, kazâullahdan yüz çevirmektir. Onun mukâbili teslimdir. Lazımdır ki kazâullah geldikçe yüzünü çevirmeyip vesveseleri terk eyleye, kazaya rıza (göstere), belâya sabr (ede) ve nimete şükr eyleye. Kâle'llâhü Teâlâ "Radiya'llâhü anhüm ve radû anh"⁴⁷ ve kale'llâhü Teâlâ veş-kürülü velâ tekfûrûn⁴⁸ ve kâle'llâhü Teâlâ vele neblüve'neküm bişey'in mine'l havfi ve'l cûi ve naksin mine'l emvâli ve'l enfüsi ve's semerât. Vebe'sşiri's-sâbirîn. Ellezine izê esâbethüm musîbetü'n kâlû innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn⁴⁹ buyurmaktadır.⁵⁰

Erkânâme de geçen oniki yaramaz sıfat ve onun yerine dervişlerin sahip olması gereken on iki haslet ayet ve hadisler referans verilerek sunulmuştur. Bu Hacı Bektaş Velî'nin de eserlerinde tercih ettiği bir metottur. Burada ayrıca kişilerdeki olumsuz hasletlerin, hangi olumlu huylar kazanılarak giderileceği belirtilmiş, dervişin motivasyonunu sağlaması için konuyla ilgili ayet ve hadislerden seçmeler verilmiştir.

Tarîkata giren derviş burada ifade edilen olumsuz duygulardan arındıktan sonra tarîkata girmeye ve gelinen mertebenin sembolü olarak tâc giymeye hak kazanacaktır. Kişinin aşama kaydetmesiyle birlikte sorumlulukları da paralel olarak artmaktadır:

“İmdi mâlum ola ki bu on iki yaramaz sıfatları terk edip ve on iki güzel sıfatları tahsil eyleye. (O zaman) Tâc giymeye müstehak olur: ‘Velâ ilahe illâ'llah’ kelimesi on iki huruftur. ‘Muhammedün Resulu'llah’ kelimesi dahi on ikidir. Tâc giyen kimsenin üzerine lazımdır ki kelime-i tevhidi dilinden düşürmeye. Dâimâ zikru'llahtan hâlî olmaya. Hakk'ın zikri, dilinden ve kalbinden yol bulup zikr-i kalbî makamına vasıl olası. Tâca kemâliyle müstehak ola ve on iki terklı tâc giyenlerin sırrı Hakk'ın zikr-i kalbî makamına erişip vâsıl olduklarına işarettir.”⁵¹,

“Bektaşilikte mürşid-mürîd ilişkisi çerçevesinde hakîkata ulaşmaya tâlip insanlar, manevî bir eğitimden geçmektedirler.”⁵² Bu eğitim genellikle tasavvufi sohbetlerde soru-cevap metodu şeklinde yapılmaktadır. Aynı özellik erkânâmelere de yansımış, bilgiler soru cevap metodu ile aktarılmıştır.

Erkânâme de dervişin nitelikleriyle ilgili hususlar sayılırken tavsiye ya da yasakların on iki sayısınca olması dikkat çekmektedir. Bu formel sayı Bektaşî tarikatınca da kutsal kabul edilen oniki imama izafeten tercih edilmektedir. Erkânâmedeki şu ifadelerde dervişin on iki unsura bağlı olması tavsiye edilmektedir:

“Ol kim bağlı gerek, evvel, gözü, nâ-mahremden, ikinci, kulağı, yaramaz haberden, üçüncü, dili bağlı gerek şer kelimadan, şirkten ve dördüncü, hatardan, kinden bağlı gerek, beşinci, mekri, altıncı buhlu, yedinci, hırsı bağlı gerek. Sekizinci, kuvvet bendi bağlı gerek, dokuzuncusu, ayıbı,

diğer yarısı ise ‘sabr’ dır.” Bazı kaynaklarda da şu şekildedir: “İman, iki yarımdan müteşekkildir. Bir yarısı ‘sabtretme’ duygusunda, diğer yarısı ise şükretme’de gizlidir.”

⁴⁵Metnin anlamı şu şekildedir: “Bir mü'minin gönlünde, cimrilik ile iman kesinlikle bir arada bulunmaz.” Ancak bazı rivayetlerde ise az bir farklılıkla şu şekildedir: “Bir kulun gönlünde, cimrilik ile iman kesinlikle bir arada bulunmaz. (Biri varsa, diğeri yoktur.)”

⁴⁶“Sabretmek, sıkıntıdan kurtulmanın anahtarıdır.”

⁴⁷“Allah onlardan razı, onlar da Allah'tan razı oldular.” Tevbe, 9/100.

⁴⁸“Şükredin bana sakın nankörlük etmeyin ” Bakara, 2/152.

⁴⁹“Biz mutlaka sizi biraz korku ile biraz açlık ile yahut mala, cana veya ürünlere gelecek noksanlıkla deneriz. Sen sabredenleri müjdele! Sabırlılar o kimselerdir ki başlarına musibet geldiğinde ‘biz Allah’a aidiz ve vakti geldiğinde elbette O’na döneceğiz’ derler.” Bakara, 2/155, 156.

⁵⁰ Sırrı Rıfâi Alevî, Şeyh Ahmed Bedreddin, Age.,v.28a-29b.

⁵¹ Age.,v. 29b.

⁵² Osman Eğri, **Bektaşilikte Tasavvufî Eğitim**, Horasan Yayınları, İstanbul 2001, s.14.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012

onuncu, eli bağlı gerektir, uğurluktur. On birinci, ayağı yaramaz işlerden on ikinci, Hak'tan gayrıya gönül bağlı gerek"⁵³

Erkânnâmede geçen bir anekdotta "Günlerden bir gün Ammar ibni Yâsîr Hz. Ali'nin huzuruna gelir ve kendisinden sonra onun yolunun kimler aracılığı ile ve nasıl devam edeceğini sorar. Bu bölümde Hz. Şah; tarikat silsilesinde kimlerin hak olduğunu, yolu kimlerin devam ettireceğini, onların ve onlara tabi olanların özelliklerini, bu kişilerin neye göre hak olduklarını uzun uzun anlatır. "Ya Ammâr müridlerim muhiblerim tevellâ ve teberrâmı gözeteler. Hâriciyle ihtilât etmeyeler. Elsiziz eteksizin eğrisin doğrultmayalar ve üstâd hakkına riâyet edeler ve üstâddan cân dahi sakınmayalar. Böyle itaât edip yolların arayalar. Yol bilen müridlerime ta'zim edip üstâd gözüyle göreler ve tarîkata ve erkân-ı evliyâdan bir harf öğretenin önüne geçmeyeler."⁵⁴

Kuşağın bağlanması ve açılması ile ilgili şartlar eserde şu şekilde ifade edilmiştir: "Eğer su'âl etseler şed kaç nesne ile bağlanır ve kaç nesne ile sakınır? Cevâb: Dört nesne ile evvel göz ile nâ-mahreme bakmamak, ikinci, kulağıyla fuşiyân ve bühtân işitmek üçüncü, diliyle herze hezeyân ve gayb söylememek ve dördüncü, arzû-yı hevâ vü heves ve nefisten sakınmaktır. Eğer su'âl etseler şed kaç nesne ile açılır? Cevâb üç nesne ile. Evvel irâdetin ayağını Hak yolunda açmak. İkinci bend-i fevtünün açmak, üçüncü nâ-mahreme meyl etmemek. Ve bir kardeşin hakkına tama' etmemek."⁵⁵ Kuşağın üç nişanı vardır: Muhabbet, vefa, teslimiyet: "Şed nedir ve kaç nişanı vardır ? Cevâb üç nişanı vardır. Evvel, muhabbettir. İkinci, vefâdır. Üçüncü teslîmliktir."⁵⁶

Mürşit, dervişin kulağına değişik dualar okur. Bu duâda kulluk ile ilgili hususlar ve manevî hatırlatmalar vardır: "Ey tâlib yalan söyleme, gıybet etme, şehvetperest olma, kibir ve kin tutma, hased eyleme, gördüğün ört görmediğin söyleme, elinle komadığın şeye yapışma, elin ermediği yere el sunma, sözün geçmediği yere söz söyleme, ibret ile bak, hilm ile söyle, küçüğe izzet, büyüğe hürmet eyle, ikrârını sâf eyle, Hakk'ı özünde mevcut bil, her esrâr erenlerde âgâh ol, özünü tarîkatta sâbit kadem eyle, rehberin Muhammed, mürşidin Ali, mezhebin Câ'ferî, gürûhun nâcî, pîrin, Hacı Bektaş Veli'dir."⁵⁷

Bektaşî erkânnâmesi'nde geçen şu ifadeler Bektaşî dervişinden beklenenleri özetlemektedir: "Cenk, cidâl ehli olma, küçüğe izzet et, büyüğe hizmet, ölüye hürmet eyle. Bir kimsenin kusurunu görme, görürsen ört, iyilik eyle, örtmesen eksik eyle dilin ile kalbin ile ört... Su gibi pâk ol, her dem alçağa ak. Eline, beline, diline pâk ol"⁵⁸

"Bektâşî tarîkatına ait âdâb ve erkânı oluşturan kavramlar Bektaşî şairlerince de sıklıkla işlenmiştir. Bu şekilde erkâna ait kavramlar şairlerce yorumlanarak zamanımıza taşınmıştır. Bektaşî şairleri, sûfilik anlayışına uygun olarak şiirlerini tebliğ aracı olarak kullanmışlardır. Yazılı belgelerin yaygın ve yeterli olmaması sebebiyle bu tarz şiirler ön plana çıkmıştır. Zaman içindeki sosyal problemlerinden dolayı yazılı kültürü zayıf kalan Bektaşîler bu yolla da âdâb ve erkânlarını nesillerden nesillere aktarma imkanı elde etmişlerdir. Tarîkatın temel erkânını oluşturan bu kavramların şiirlerde nasıl yorumlandıkları, Bektâşî şairinin dünyasında ne şekilde tasavvur edildiği, şiir örnekleri incelendiğinde görülmektedir. Bu şekilde Bektaşî tarîkatının âdâb ve erkânına ait unsurların şiirleştirilmiş şekli elde edilecektir. Bu sonuçlar Alevî-Bektaşî toplumu için temeli en eski zamanlara dayanan edebî manzum bir âdâb ve erkânnâme örneği olacaktır."⁵⁹

⁵³ Age.,v.32a.

⁵⁴ Âdâb u Erkân-ı Bektaşîyye: Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, No.7/2, v. 7b.

⁵⁵ Age, v. 11a.

⁵⁶ Age, v. 11b.

⁵⁷ Age, v. 15b.

⁵⁸ Sırrî Rifâî Alevî, Şeyh Ahmed Bedreddin: Age.,v. 6a.

⁵⁹ Hüseyin Özcan, **Alevî Bektaşî İnançına Bakışlar**, Fatih Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2007,s.42.

Hacı Bektaş Velî tarafından düzenlenen bu sistemin Bektaşî şairlerince ele alınması öğretinin benimsenmesinin ispatıdır. Çünkü şair, halkın duygu, düşünce ve inancının seslendiricisi durumundadır. Özellikle halk şairleri bu özellikleriyle bilinir. Şiirlerin sözlü kültürle dilden dile aktarılması zamanımıza kadar gelmesi halkın kabulünü ve şiirlerin onlar üzerindeki etkisini göstermesi bakımından önemlidir.

Bektaşîlik tarihi süreç içerisinde bazı değişimler geçirmiştir. “15. yüzyılın ikinci yarısından ve daha da önemli olarak 17. yüzyılın ikinci yarısında Bektaşî tarikatının yapısının çok köklü bir şekilde değişiklik geçirdiği görülmektedir.”⁶⁰ Bu değişimin tarihi ve sosyal birçok sebebi bulunmaktadır. Osmanlı döneminde ayaklanmalar, yeniceiliğin kaldırılması Bektaşî tekkelerine olan baskılar sürecini yaşayan Bektaşîlik, yakın tarihimize gelindiğinde tekke ve zâviyelerin yasal düzenlemeyle kapatılması, Bektaşî babalarının sürgün edilmesi, harf inkılabı dolayısıyla Arap harfli eserlerin okunamaması gibi problemlerle karşı karşıya kalmıştır.

Bugün başta Arnavutluk olmak üzere Balkanlarda birçok mensubu bulunan Bektaşîliğin Hacı Bektaş Velî'nin eserleri öncelikli olmak üzere tarikatın kuralları konumunda olan erkânâmelerin günümüz harflerine aktarılması, sadeleştirmelerin yapılması ve Arnavutça ile diğer dillere çevrilmesi gerekmektedir. Böylelikle Bektaşîlik, pîrinin gösterdiği yolda, kaynaklarına ve aslına uygun bir yapıya kavuşacaktır. Yapılması gereken yurt içi ve yurt dışındaki kütüphanelerdeki Bektaşî erkânâmelerinin nüsha karşılaştırması yoluyla neşredilmesi ve başta mensupları olmak üzere ilgili kişilere ulaştırılmasıdır.

Erkânâmeler tarandığında bir dervişten beklenen ideal insan olma yolundaki nitelikler ortaya çıkmaktadır. Hacı Bektaş Velî'nin eserlerinde ve erkânâmelerde dile getirilen bu niteliklerin aynı zamanda bütün insanlar için geçerli olan tavsiyeler olduğu görülmektedir. Buradaki nasihat ve tavsiyelerin toplumun her kesiminden insanlara aktarılması halinde halk eğitimi anlamında olumlu sonuçlar alınabilecektir.

Sonuç olarak bu çalışma ile Hacı Bektaş Velî'nin ve erkânâmelerin derviş özelinde insandan beklediklerine dikkat çekilerek Bektaşî tarikatının eğitim fonksiyonu nazara verilmiştir. Eğitim, ‘kişilerin davranışlarında, istenilen yönde değişme meydana getirme süreci’ olarak tanımlanmaktadır. Tasavvufun gayesi de ‘insan-ı kâmil’ yetiştirmektir. Başlangıcı itibarıyla de bu sistem yüzyıllar boyu devam eden bir birikime sahiptir. Başta eğitimle uğraşan araştırmacılarımız olmak üzere ilgililer, insan eğitimiyle ilgili programlarını oluştururken tarihimizin ve kültürümüzün önemli yapı taşlarını oluşturan bu şahsiyetlerin eserlerini, metotlarını ve tarikatlar bünyesinde okunan erkâna dair eserleri gözardı etmemelidir.

⁶⁰ Suraiya Faroqhi, **Anadolu’da Bektaşîlik**, Simurg Yayınları, İstanbul 2003, s.186.

KAYNAKÇA

- AYTAŞ Gıyasettin, YILMAZ Hacı, **Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye**, Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2004.
- Âdâb u Erkân-ı Bektaşîyye**: Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, No.7/2,İstanbul.
- CÖMERT Özlem Bayrak, “Hacı Bektaş Velî’ye Ait Eserlerden hareketle Alevilik ve Bektaşîlik Kavramlarının Algılanma Esasları” **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi**, S:60 (2011),s.313-334.
- DURAN Hamiye, “Yunus’ta Sülûk Sistemi”, **Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi**, S: 2, (1997), s. 12-16.
- EĞRİ Osman, **Bektaşîlikte Tasavvufî Eğitim**, Horasan Yayınları, İstanbul 2001,
- EĞRİ Osman, **Yaygın Din Eğitimi Açısından Bektaşîlik**, Horasan Yayınları, İstanbul 2003
- ERASLAN Kemal, “Yesevî’nin Fakrânâmesi”, **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, S: XXII, İstanbul 1977,s.45-120.
- FAROQHI Suraiya, **Anadolu’da Bektaşîlik**, Simurg Yayınları, İstanbul 2003.
- GÖLPINARLI, Abdalbaki, **Yunus Emre**, İktbal Kitabevi, İstanbul 1936.
- GÜMÜŞOĞLU Dursun, YILDIRIM Rıza, **Bektaşî Erkânnâmesi**, Horasan Yayınları, İstanbul 2006
- GÜZEL, Abdurrahman, **Hacı Bektaş Velî El Kitabı**, Akçağ Yayınları, Ankara 2011
- KILIÇ, Filiz-KÖKEL, Coşkun: “Bektaşîlik Üzerine Değerlendirmeler ve Çalçakırlar Köyü Örneğinde Bektaşî Kültürü” **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi**, S: 40 (2006), s. 67-80.
- ÖZCAN, Hüseyin, **Hacı Bektaş Velî, Hayatı Eserleri ve Sûfluk Yolu**, Akademik Eksen Yayınları, İstanbul 2009.
- ÖZCAN Hüseyin, **Fâtiha Tefsiri**, İstanbul 2009.
- ÖZCAN Hüseyin, **Alevi Bektaşî İncancına Bakışlar**, Fatih Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2007
- ÖZCAN Nurgül, **Kırk Hadis (Hadis-i Erbaîn)**,Fatih Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010.
- SIRRÎ Rıfâî Alevî, ŞEYH Ahmed Bedreddin, **Bektaşî Tarikatına Aid usûl Âdâb ve Âyinler Mecmuası**, Süleymaniye Kütüphanesi, İzmirli İ. Hakkı, Nu: 1243.
- TATCI Mustafa, KURNAZ Cemal, **Tasavvufî Gelenekte Miyârlar ve Karabaş-ı Velî’nin Miyârı**, Bizim Büro Yayınları, Ankara 2001.
- TEMREN Belkis: **Bektaşîliğin Eğitsel ve Kültürel Boyutu**, *Kültür* Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995.
- YAMAN Mehmet, **Hünkâr Hacı Bektaş Velî’nin Vasiyyetnâmesi (Fevaid)**, Ayyıldız Yayınevi, Ankara 1994.
- YILDIRIM, Suat, **Kur’ân-ı Hakîm ve Açıklamalı Meali**, Feza Yayınları, İstanbul 1998.